

קילצה

(Kielce). עיר בדרום-מזרח פולין, בירת מחוז. ק' ידועה למן המאה ה-11. ב-1535 גורשו ממנה תושביה היהודים, במאה ה-19 התחדש יישובם בעיר, וב-1868 הוקמה קהילה יהודית. בשלהי המאה ה-19 החלו יהודים רבים לעבור לק' מהערים השכנות. וב-1921 הגיע מספר היהודים ל-15,500. כשליש מכלל האוכלוסייה. במפקד האוכלוסין ב-1931 נמנו בק' 18,083 יהודים, ובשנת 1939 נאמד מספרם ב-24,000.

ב-4 בספטמבר 1939 נפלה העיר בידי הגרמנים ומיד החלו פעולות נגד היהודים: החרמת רכוש, קנסות כבדים, עבודת כפייה, לקיחת בני-ערובה, הכאות ורצח. יושב-ראש היודנט הראשון היה ד"ר מוזס פלץ, אך עד מהרה נשלח לאושוויץ, בגלל סירובו לשתף פעולה עם הגרמנים בהוצאת מדיניותם לפועל. במקומו בא התעשיין הרמן לוי, והוא שירת את הגרמנים עד לחיסולו של הגטו, ובספטמבר 1942 נרצח בידי קצין הס"ס הנס גאייר.

בראשית אפריל 1941 הוקם גטו ק', בעקבות צו רשמי של מפקד העיר (Stadthauptman) הנס דרקסל, ראש המינהל האזרחי הגרמני בעיר. מספר היהודים גדל עם בואם של 1,000 יהודים שגורשו לק' מוינה, ועוד כמה אלפי יהודים שגורשו מעיירות הסביבה ומאזורים מרוחקים יותר, ליד פוזנן (Poznan) ולודז'. בסוף 1941 היו בגטו ק' 27,000 יהודים. את הגברים הכשירים בגופם ניצלו הגרמנים לעבודה במחצבות האבן. אחרים עבדו כחייטים, סנדלרים, נגרים ובעלי-מלאכה אחרים. מאפריל 1941 עד לאקציות הגדולות, ב-20-24 באוגוסט 1942, מתו בגטו כ-6,000 יהודים ברעב, בקור ובטיפוס.

בינואר 1942 נורו למוות שבעה יהודים שניסו לצאת את הגטו. בקיץ שלפני-כן הוצאו להורג פעילים ומנהיגי קהילה. ב-20 באוגוסט 1942 החל חיסולו של הגטו בפיקודם של שני קציני ס"ס, האופטשטורנזפירר וקרימינלוקומיסאר ארנסט קרל תומס והאופטמן הנס גאייר. החיסול נמשך עד 24 באוגוסט 1942. כל היהודים, פרט ל-2,000 צעירים ובריאים, הועמסו על רכבות משא ונשלחו לטרבלינקה. החולים והילדים מבית-היתומים היהודי נרצחו בידי הגרמנים לפני הגירושים. כ-500 יהודים הצליחו לברוח בעת הגירושים.

2,000 היהודים הנותרים חולקו לשלושה מחנות עבודה ליד ק': האסאגראנאט (מחצבות, בעלי-מלאכה, תחמושת); הנריקוב (Henrykow) (נגרים) ולודוויקוב (Ludwikow) (בית יציקה). ניסיון למרד בהנהגתם של דוד בארווינר וגרשון לבקוביץ נכשל בעטיו של מלשין. באוגוסט 1944, נשלחו האסירים ששרדו לבוכנולד ולאשוויץ. קבוצת האסירים האחרונה של 45 ילדים שעוד שרדה, נלקחה לבית-העלמין היהודי ושם נרצחו כולם בידי הגרמנים.

ב-16 בינואר 1945, כאשר כבש הצבא הסובייטי את ק' מידי הגרמנים, נותרו בעיר רק שני יהודים. ב-18 החודשים שאחרי השחרור הגיעו לעיר 150 יהודים, תושבים לשעבר ששרדו מהמחנות או שהסתתרו ביערות, וכן יהודים שלפני-כן לא התגוררו בק'. הם התקבצו אט אט

בבנין הקהילה לשעבר, בשדרות פלנטי (Planty). רובם התקיימו על תמיכת ה'ג'וינט' במעין 'קיבוץ' והמתינו להזדמנות לעלות לארץ-ישראל.

שנאת הפולנים ליהודים היתה כה עזה, עד שכול יהודי תושב ק' שהופיע בעיר זכה ב'קבלת פנים': 'מה? עודך חי? חשבנו שהיטלר חיסל את כולכם'. פשוטו שמועות שעד מהרה יגיעו לעיר המוני יהודים ויתבעו להחזיר להם את בתיהם ורכושם. ההסתה גברה ובסוף יוני 1946 הגיעה לשיאה כאשר רצה אישה ברחובות וזעקה כי יהודים בשדרות פלנטי רצחו ילדים פולנים ושתו את דמם. שמועה אחרת אמרה כי ילד פולני נרצח במרתף בבנין הקהילה וכי דמו שימש לאפיית מצות.

ב-1 ביולי, החל המון פרוע להתקבץ סביב הבניין. השוטרים שהוזעקו הסתפקו בהחרמת מעט כלי הנשק שהחזיקו היהודים ברשיון. קריאות לנכבדי הכנסייה נדחו, בטענה כי הכנסייה אינה יכולה להתערב, מכיוון שהיהודים הם שהביאו לפולין את הקומוניזם. היסטוריה בת אלף שנים של היהודים בפולין הגיעה לקיצה השפל בפוגרום נוסח ימי-הביניים. בעקבות הפוגרום היגרו מפולין וממדינות אחרות במזרח אירופה ובמרכזה מאות אלפי יהודים ששרדו במלחמה ובשואה.

ב-1946 הרסו פולנים מקומיים את המצבה בבית-העלמין היהודי בק' לזכר 42 הקורבנות שנרצחו. ב-1987 נבנתה המצבה מחדש, כאשר בנה יושב-ראש אגודת ק' בניו יורק, וילים מנדל, גדר ברזל סביב בית-העלמין. גם האתר להנצחת זכרם של 45 הילדים נבנה מחדש.